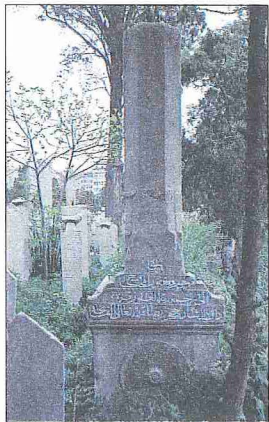

II. Osman'ın öldürülmesi İstanbul'da ve Anadolu'da büyük karışıklıklara sebep olmuş, Dâvud Paşa ancak yirmi dört gün kadar kalabildiği sadrazamlıktan 13 Haziran 1622'de azledilmiştir. 1623 yılı başlarında üst üste ayaklanan sipahilerin Sultan Osman'ın kanını dava ederek Dâvud Paşa'nın idamını istemeleri üzerine onunla birlikte suç ortakları olan Kelender Uğrusu ve cebecibaşı I. Mustafa'nın fermaniyle Yedikule'ye hapsedildiler. Dâvud Paşa iki gün sonra buradan alınarak Cellât Çeşmesi önüne getirildi, başı kesilmek için cellâdın önüne çöktürüldüğü sırada koynundan I. Mustafa'nın Sultan Osman'ın öldürülmesine dair hatt-ı hümayunu ile kazaskerlerin yine maktul sultanın katledilmesi yolunda verdikleri fetvayı çıkarıp feryada başladı. Karısının para yedirdiği cellâtbaşı da idam hususunda ağır davranınca karışıklık başladı, para ile tutulmuş on kişi kendisini oradan kaçıracak Orta Cami'ye getirdiler. Dâvud Paşa burada sadrazam gibi davranarak adamlarına **terakkî*** ve bahşişler dağıttı, ayrıca manşiblar tevcih etti.

Ancak daha sonra Sultan Mustafa'nın fermaniyle Orta Cami'den alındı, II. Osman'ı bindirdiği pazar arabasıyla tekrar Yedikule'ye getirilerek hapsedildi ve Sultan Osman'ın öldürüldüğü yerde suç ortağı Kelender Uğrusu ile birlikte katledildi. Cesedi Aksaray'daki Murad Paşa Camii hazîresine defnedildi. Kitâbesiz taşı ile Millet caddesine bakan mezarı hemen dikkati çekmektedir.

Hain, zalim, kezzâb gibi lakaplarla da anılan Dâvud Paşa işlediği cinayet yüzünden halkın büyük lânet ve nefretini kazanmış, halk arasında "padişah katili" diye şöhret bulmuştur. Buna karşılık bazı hayratı da vardır. Murad Paşa Camii'nin şadırvanı ile çeşmesi onun tarafından yaptırılmıştır.

Kara Dâvud Paşa'nın Murad Paşa Camii hazîresindeki mezarı - Aksaray / İstanbul

BİBLİYOGRAFYA :

Mustafa Sâfi, *Zübdetü't-tevârîh*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2428, I, vr. 172^b; nr. 2429, II, vr. 50^a, 51^a-53^a, 93^a-94^a; Hüseyin Tüğî Çelebi, *Musibetnâme*, Wien National Bibliothek, nr. H.O. 74; Bostanzâde Yahyâ Efendi, *Vak'a-i Sultan Osman Han*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 611; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 679; Mehmed b. Mehmed, *Nuhbetü't-tevârîh ve'l-ahbâr*, İstanbul 1276, s. 225, 248-249; Hasan Beyzâde Ahmed Paşa, *Târih* (haz. Nezihi Aykut, doktora tezi, 1980), İÜ Ed.Fak. Tarih Semineri Kitaplığı, nr. 3277, II, 251-252, 311-312, 344-346; Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi, *Târih*, Wien National Bibliothek, nr. 1053, vr. 177^b, 202^b-203^a, 228^b, 265^a, 286^a, 296^a, 300^b vd.; Pecuyul İbrâhim, *Târih*, II, 310, 311, 386-388; Solakzâde, *Târih*, s. 675-676, 689-690, 717-721, 726 vd.; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, 252, 256, 268-270, 298-300, 346-347; II, 19, 21-25, 33, 34; Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l-ebrâr*, Bulak 1248, s. 499-500, 511, 536, 543, 545, 550; Mehmed Halife, *Bişâretnâme-i Sultan Mustafa Han*, Wien National Bibliothek, nr. mixt. 21, vr. 189^a; Abdurrahman Hibri Efendi, *DeFTER-i Ahbâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 3648, vr. 104^a; Münecimbâşı, *Sahâifü'l-ahbâr*, II, 621, 624, 643, 644, 648-651, 655; Naîmâ, *Târih*, I, 411-413, 431-436; II, 19-21, 95-96, 227-230, 234-236, 248-252; *Hadîkatü'l-vüzerâ*, s. 67-68; Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 204; *Sefînetü'l-vüzerâ*, Süleymaniye Ktp., Hafid Efendi, nr. 245, vr. 5^a; Hammer (Atâ Bey), VIII, 220-226, 227 vd., 230-232, 242-245; *Sicill-i Osmânî*, II, 325; "Davud Paşa, Kara", *İA*, III, 498; V. J. Parry, "Dâvud Pasha", *EJ* (İng.), II, 183-184.

NEZİHİ AYKUT

DÂVUD PAŞA, Koca

(ö. 904/1498)

Osmanlı vezîriâzamı.

Arnavut asıllı olup Enderun'dan yetişti. Koca ve derviş lakaplarıyla anılır. Çirmen sancak beyi iken Macaristan ve Venedik topraklarına yapılan akınlardaki başarılardan dolayı 1470'te 700.000 akçe ile Ankara sancak beyliğine, ardından Anadolu beylerbeyliğine getirildi ve Karamanoğulları ile süregelen mücadelede etkili oldu.

Yūsufca Mirza kumandasındaki Akkoyunlu kuvvetlerinin Tokat'ı tahrip etmeleri olayında Konya Valisi Şehzade Mustafa'nın yardımına koşan ve Eflâtunpınarı Savaşı'nın kazanılmasında rol oynayan Dâvud Paşa Otlukbeli seferinde de öncü kuvvetlerine kumanda etti. 1477 kışında yapılan Tuna boyu seferinde hisarlarından atılan bir top mermisiyle göğsünden yaralandı. Aynı yıl Süleyman Paşa'nın yerine Rumeli beylerbeyliğine tayin edildi. 1478 İşkodra seferinde Jeb-yak'ı (Xabiyacco) ele geçirdi. Ancak Vezî-

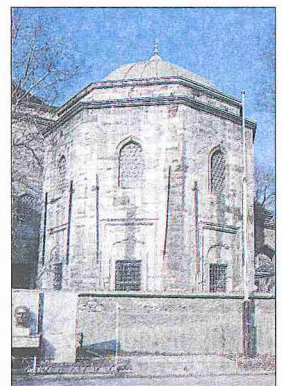
riâzam Karamânî Mehmed Paşa'ya muhalefetinden dolayı azledilerek Bosna sancak beyliğine gönderildi.

II. Bayezid'in tahta çıkışında yeniden Rumeli beylerbeyliğine getirilen Dâvud Paşa çok geçmeden vezirliğe yükseltildi ve 1483'te İshak Paşa'nın yerine vezîriâzamlığa tayin edildi. Macarlar Alacahisar (Kruševac) taraflarına saldırdıklarında Rumeli'yi savunmak için Sofya'ya gönderildi. Hersekkzâde Ahmed Paşa'nın Memlûk-ler'e esir düşmesi üzerine ise bizzat sefere çıktı. 4000 yeniceri ve 10.000 azeble hareket ederek elden çıkmış olan Adana ile Tarsus'u geri aldığı gibi Memlûk-ler'le iş birliği yapan Turgutoğulları ile Varsaklar'a da gereken dersi verdi (1487). 1492'de Arnavut âsileri üzerine gönderildiğinde de pek çok esir alarak geri döndü.

Dâvud Paşa on dört yıldan fazla süren vezîriâzamlıktan 8 Mart 1497'de azledildi, yerine Hersekkzâde Ahmed Paşa getirildi. Azline, padişahın damadı olan Akkoyunlu Göde Ahmed'in Tebriz'e kaçması sebep olarak gösterilmiştir. Dime-toka'da oturmaya memur edilerek yıllık 300.000 akçe emekli maaşı bağlandı. Ertesi yıl orada vefat etti, naaşı İstanbul'a getirilerek külliyesinin önündeki türbeye defnedildi. Kaynaklarda ölüm tarihi 4 Rebîülevvel 904 (20 Ekim 1498) olarak belirtildiği halde (Hoca Sâdeddin, I, 216; krş. *Hadîkatü'l-vüzerâ*, s. 15), türbe kitâbesinde İbn Kemal'e ait olan *كاهي رحمة الله عليه* ibaresinin ebced hesabıyla karşılığı 905 tarihini göstermektedir (Ayvansarâyî, I, 105).

Vakuf kayıtlarına göre Dâvud Paşa'nın dört oğlu vardı. Bunlardan 1503'te Yan-ya sancak beyliği yapan Mustafa II. Bayezid'in damadı olmuştur.

Âilimlere değer veren, fakirlere yardım eden, tecrübeli ve ihtiyatlı bir devlet adamı olarak tanınan Dâvud Paşa öte yandan bir hayli de servet edinmişti. Öldü-

Koca Dâvud Paşa'nın kendi adıyla anılan caminin hazîresindeki türbesi - Cerrahpaşa / İstanbul

ğü zaman bıraktığı para 1 milyon duka olarak hesaplanmıştır. Terekisinin tesbitinde kazaskere "resm-i kısmet" olarak 2 milyon akçe verilmesi gerekmiş, ancak 5 yük yani 500.000 akçe üzerine anlaşma sağlanmıştır.

Dâvud Paşa birçok hayratın sahibidir. İstanbul'da Avratpazarı yakınındaki cami, imaret, medrese, mektep, çeşme ve türbeden oluşan külliyesi 1485'te tamamlanmıştır. Külliye'nin yakınındaki sur kapısı zamanla Dâvudpaşa Kapısı diye anılır olmuştur. İstanbul mahkemelerinden biri olan Dâvud Paşa Mahkemesi bu caminin yanında bulunuyordu. Ayrıca Tekirdağ'a bağlı Yoncalı ve Bulgu köylerinde birer cami yaptırdığı, Ferecik kasabasına da içme suyu getirttiği bilinmektedir. Bu tesislerinin giderlerini karşılamak üzere İstanbul, Edirne, Üsküp, Manastır, Bursa ve İzmit'te pek çok dükkân, han, hamam, köy ve bahçe vakfetmiştir.

Dâvud Paşa'nın Topkapı dışında düzenlediği ünlü ordugâh Rumeli seferlerinde askerin toplanma yeri olmuştur. Padişahların seferlerinde otağ-ı hümayun Dâvud Paşa sahrasında kurulur ve tuğlar buraya dikilirdi. Serdarla idare edilen seferlerde ise sancak-ı şerif orada teslim edilir ve yine orada karşılanırdı (bk. DÂVUD PAŞA SAHRASI).

BİBLİYOGRAFYA :

Âşıkpaşazâde, *Târih* (Atsız), s. 193, 232-233, 238; Oruç b. Âdil, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, s. 137 vd.; D. L. Angiolello, *Historia Turchesca*, Bucarest, 1909, bk. İndeks; T. S. Contacasin, *Petit traite de l'Origine des Turcaz* (nşr. C. Schef-fer), Paris 1896, LIII, 84; İbn Kemâl, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, VII. Defter, s. 315 vd., 527; Lutfî Paşa, *Târih* (nşr. Âli Bey), İstanbul 1341, s. 188, 193-194, 198; Küçük Nişancı Mehmed Paşa, *Târih*, İstanbul 1279, s. 183; Hoca Sâdeddin, *Tâcüt-tevârîh*, I, 216, 529, 536-537; II, 53-54, 71, 216; Solakzâde, *Târih*, s. 240, 244, 299; *Hadîkatü'l-vüzerâ*, s. 15; P. G. İnciyan, *XVIII. Asırda İstanbul* (trc. H. D. Andreasyan), İstanbul 1959, s. 10, 25, 41, 77; Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 104 vd.; Hammer (Atâ Bey), III, 114-115, 124, 168, 170; Kâmil Paşa, *Târîh-i Siyâsî-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye*, İstanbul 1325, I, 100-101, 127, 129; *Sicill-i Osmânî*, II, 323-324; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 66, 81, 94, 100, 123, 192, 535-536, 585, 593, 604, 638; a.mlf., "Davud Paşa", *İA*, III, 496-498; Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 405, 412, 476; a.mlf., "Dâvud Paşa", *Eİ²* (İng.), II, 184; Fr. Babinger, *Mahomet II le Conquérant et son temps (1432-1481)* (trc. H. E. Medico), Paris 1954, s. 56, 283, 370-371, 434-435, 443, 576; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1962, I, 44; Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezid'in Siyasi Hayatı*, İstanbul 1966, s. 102, 104, 105, 120-123, 127-128.

ŞERAFETTİN TURAN

DÂVUD PAŞA, Kölemen

(ö. 1851)

Bağdat Kölemen valilerinin sonuncusu.

1774 yılında Gürcü bir ailenin oğlu olarak Tiflis'te doğdu. On on bir yaşlarında iken esir tüccarları tarafından Bağdat'a götürüldü ve orada önce Mustafa er-Rebî'ye, sonra da 1780-1802 yılları arasında Bağdat valiliği yapan Büyük Süleyman Paşa'ya satıldı. Onun kölemenleri arasına girerek iyi bir eğitim gördü. Arapça ve fıkıh başta olmak üzere devrinde okutulan derslerde başarı gösterdi, ayrıca Türkçe ve Farsça'yı öğrendi. Bu arada binicilik ve kılıç kullanmada da maharet kazanmıştı.

Zekâsı, kabiliyeti ve çalışkanlığı ile kısa zamanda yükseldi. Efendisi Süleyman Paşa'nın takdirini kazanarak yirmi yedi yaşında iken defterdarlığa getirildi. Bir süre sonra da Süleyman Paşa'nın küçük kızıyla evlendi. Bu evlilik ona daha yüksek mevkilerin kapısını açtı. Süleyman Paşa'nın vefatından sonra yerine geçen büyük damadı Ali Paşa'nın valiliği sırasında (1802-1807) onun idarî faaliyetlerinden hoşlanmadığı için Basra'ya çekilerek fıkıh ve edebiyatla meşgul oldu. Bu arada bazı bölgelerin idaresini ellere geçiren mahallî idarecileri ortadan kaldırıp devletin merkezîyetçi yapısını güçlendirmek isteyen II. Mahmud, Ali Paşa'nın 1807'de öldürülmesinden sonra eniştesinin yerine vali olan Küçük Süleyman'ı görevden aldı ve yerine Abdullah Paşa'yı tayin etti (1810). Abdullah Paşa ile anlaşamayan Süleyman Paşa'nın oğlu Said, Müntefik aşiretinden topladığı kuvvetlerle Bağdat'a girerek yeniden Kölemenler'in idaresini başlattı. Osmanlı merkezî hükümeti de bu durumu kabullenmek zorunda kaldı (1813). Bu olaylar sırasında yeniden defterdarlığa getirilen Dâvud daha sonra kethüdâ oldu (1814). Ortaya çıkan karışıklıklardan faydalanarak durumunu kuvvetlendirmeye çalıştı. Dürüstlüğü ve herkese iyi muamelesi sebebiyle halkın kendisine karşı olan güveni arttı. Bunun üzerine Said Paşa kendi yerine geçebileceği endişesiyle onu kethüdâlıktan azletti (1816). Dâvud da bir komploya kurban gitmek için Süleymaniye ve Kerkük taraflarında kendisine bağlı aşiretlere sığındı. Buralardan topladığı kuvvetlerle Bağdat'a geri dönerek Said'i öldürttü ve valiliği eline geçirdi (Şubat 1817). Osmanlı

hükümeti de Kölemenler'in içinde en iyisi olarak gördüğü Dâvud'a vezâret rütbesiyle Bağdat valiliğini tevcih etti.

Dâvud Paşa öncelikle kendisi için tehlikeye oluşturan bazı Arap, Kölemen ve Kürd reislerini ortadan kaldırarak kısa sürede Bağdat ve yöresinde güvenliği sağladı (1818). Ardından Bağdat ve çevresinde imar, eğitim, ziraat ve sanayi alanlarında bazı ıslahatlara girişti. Mevcut cami ve medreseleri onarttığı gibi yenilerini de inşa ettirdi. Bağdat'ta medrese sayısını yirmi beşe çıkardı ve kendi adıyla anılan bir külliye yaptırdı. Pek çok ilim adamını, edibi ve mutasavvıfı himayesine aldı. Bağdat ve çevresinde ziraatın gelişmesine de büyük önem verdi. Kapanan su kanallarını temizletti ve yeni kanallar açtırdı, pamuklu ve yünlü dokuma fabrikaları kurdurdu. Ayrıca Avrupa'dan teknisyenler getirterek tüfek imalâthanelerini faaliyete geçirdi. Bölgedeki yabancı imtiyazlarına şiddetle karşı çıktı, hatta bir ara İngilizler'in Osmanlı Devleti'nden anlaşmalarla elde ettiği imtiyazları tanımadığını da ilân etti. Ancak İngilizler durumu Bâbü'lî nezdinde protesto edip siyasî baskı yapınca geri adım atmak zorunda kaldı.

Irak için sürekli tehlike arzeden İran'a karşı bölgedeki aşiretleri teşkilâtlandırarak mücadele eden ve ayrıca Vehhâbîler'e karşı Kavalalı İbrâhim Paşa ile iş birliği yapan Dâvud Paşa'nın devlete yıllık vergisini vermekle birlikte giderek daha bağımsız davranması, II. Mahmud'un merkezîyetçi siyasetiyle uyuşmuyordu. Osmanlı-Rus savaşının (1828-1829) başladığı sıralarda istenen vergiyi göndermekte gecikmesi üzerine II. Mahmud azledildiğini bildiren bir fermanla Sâdık Efendi'yi Bağdat'a gönderdi. Dâvud Paşa bu emre uymadığı gibi çevresindeki lerin de teşvikiyle Sâdık Efendi'yi öldürttü. Bu durum devlete karşı bir isyan olarak değerlendirilerek Halep Valisi Ali Rızâ Paşa Dâvud Paşa'nın tenkiliyle görevlendirildi. Ali Rızâ Paşa kuvvetleri Eylül 1831'de Bağdat'a girerek Dâvud Paşa'yı teslim aldı.

Ali Rızâ Paşa'dan iyi muamele gören Dâvud Paşa ailesiyle birlikte İstanbul'a gönderildi. Burada da iyi karşılandı ve 1833 yılında Bosna'ya vali olarak tayin edildi. İki yıl sonra Dâr-ı Şûrâ-yı Bâbü'lî reisliğine getirildi. 1839 yılında Ankara valisi oldu, 1840'ta azledildi. Yaşı hayli ilerlediği için şeyhülharemlîğe tayin isteği kabul edildi. Bu görevde iken Medine'de vefat etti (Temmuz 1851).